

Fabiny Tibor

Luther igehirdetése¹

Alig néhány hónapja jelent meg Csepregi Zoltán és Horváth Orsolya válogatásában és szerkesztésében a *Luther Válogatott Művei* 6. kötete (LVM 6),² amely hatvankét igehirdetést közöl huszonhárom fordítótól.³

1. Luther, a professzor prédikátor és a prédikáló professzor

Luther egyszerre volt reformátor, teológus, bibliafordító, hitvitázó, énekszerző, lelkigondozó, néptanító (katechéta), élénk levelező, asztali beszélgetések irányítója, de mindenekelőtt igehirdető. Amikor Luther mint Ágoston-rendi szerzetes 1512-ben a hét évvel korábban alapított wittenbergi egyetemen a Szentírás professzora lett, előjárója, Johannes Staupitz kérésére a rendházban prédikátori feladatot is kapott. Valószínűleg ugyanebben az évben kezdett el a városi plébániatemplomban is prédikálni, az egyetemalapító Bölcs Frigyes ugyanis összekapcsolta az egyetemet a káptalannal és a wittenbergi városi templommal.⁴ Luther előadásai igehirdetések, igehirdetése pedig professzori előadások voltak, ám úgy beszélt, hogy a szavait mindenki felfoghassa és érthesse.

Az amerikai Luther-kutató, Fred Meuser szerint Luther egész életében mintegy 4000 prédikációt tartott, s ebből 2300 maradt fenn. A fennmaradt adatok szerint a legtöbb prédikációt 1528-ban mondta el (mintegy kétszázat), de évente legalább 43 alkalommal (1540) vagy 46 alkalommal (1522) hirdette az igét.⁵

2. Luther igehirdetői stílusa

Luther tudta, hogy az igehirdetőt nem a saját eszméi, hanem Isten beszéde ösztökéli, formálja és irányítja. Ezért bátran mondhatjuk: Isten igéjének hirdetése is Isten igéje. Luther ugyanazzal a bátorsággal (parrhészia) beszélt, mint Pál apostol (2Kor 2–3). Számára az igehirdetés nemcsak buzdítás, nem is csupán tanítás, még csak nem is e kettő együtt, hanem csatatér; nevezetesen

- 1 A cikk eredetileg előadásként hangzott el a Luther-konferencián, Révfülöpön 2016. január 30-án. Bővebb változata a *Az igehirdető Luther* címen a *Lelkipásztor* 2016. júliusi számában jelent meg (242–249 old.). Az itt közölt tanulmány végén olyan szemelvényeket adunk közre, amelyek a *Lelkipásztorban* nem olvashatók.
- 2 Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya (szerk.): *Luther válogatott művei 6. Prédikációk*. Budapest, 2015, Luther Kiadó.
- 3 E jegyzetben felsorolom a fordítókat, a nevük után zárójelben az általuk fordított igehirdetések számát az oldalterjedelemmel együtt: Bellák Erzsébet (29, 236), Büki Zsófia (2, 14), Csepregi Zoltán (3, 15), Csoszánzky Márta (1, 5), Dóka Zoltán (1, 9), Dorn Réka (1, 13), Friedrich Károly (1, 13), Gáncs Aladár (1, 12), Horváth Orsolya (2, 9), Hulej Enikő (1, 8), Keczkó Pál (1,3), Kiss Kata (1, 21), Kovács Áron (1, 2), Kozma Éva Mária (1, 10), Matus Klára Krisztina (1, 5), Muntag Andor (1, 12), Percze Sándor (2, 13), Pethő Attila (1, 7), Roszik Ágnes Anetta (1, 8), Szebik Zsófia (8, 31), Szűcs Eszter (1, 5), Véghelyi Antal (1, 7), Wiczián Dezső (1, 14).
- 4 Szerkesztői előszó. In LVM 6. 12.
- 5 Meuser, Fred W.: Luther as preacher of the Word of God. In McKim, Donald K. (szerk.): *The Cambridge Companion to Martin Luther*. Cambridge, 2003, Cambridge University Press, 136.

a lelkekért folytatott apokaliptikus harc, ahol a menny és a pokol kozmikus erői feszülnek egymásnak, s ebben a harcban az Isten igéje a fegyver.⁶

Sokan úgy gondolják, hogy Luthert csak Pál apostol teológiája foglalkoztatta, s az evangéliumokról kevesebbet prédikált. Ám ennek épp az ellenkezője az igaz. Mindössze harminc igehirdetése maradt fenn a római levélről, de több mint ezer a szinoptikus evangéliumokról, s több száz János evangéliumáról: például az 1531–32-es évben Luther mintegy másfél éven keresztül prédikált János evangéliumának 6–8. fejezeteiről.⁷

Luther arra is panaszkodott, hogy a papok sokszor lusták: nem imádkoznak, nem olvasnak, nem kutatják az Írás értelmét, pedig nem lehet eléggé olvasni az Írást, hogy megértsük, nem lehet eléggé megérteni, hogy tanítsuk, nem lehet eléggé tanítani, hogy megfelelően tudjunk élni.⁸

Egy rá jellemző, igen találó képpel Luther a Szentírást egy nagy fához hasonlította, s az igehirdető feladatát abban látta, hogy ezt a nagy fát rázza meg, s akkor majd csak úgy maguktól hullanak róla a gyümölcsök.⁹ Sohase a prédikáció szabjon határt az igének, hanem az ige vezesse az igehirdetést! Az igehirdetőnek meg kell találni a textus magját vagy fókuszát, s azt kell érvényesíteni, kibontani; pontosabban: nem szabad akadályozni, hogy az kibontakozzon. A jó igehirdetőben megszűnik, legalábbis átlátszóvá válik a saját személye. „Általában eltemetem magamat a prédikációimban, hogy csak a textus szóljon, s aztán azt mondhassák az emberek: »de jó prédikáció volt ez!«”¹⁰

Luther prédikációi szövegközpontúak voltak; felismerte, hogy nemcsak a Szentírás bővelkedik szójátékokban, hanem az igehirdetőnek is számtalan alkalmat nyújt a szavakkal való játékra, a paradoxonok felvillantására, amelyek célja, hogy elgondolkodtassák az olvasót. Luther stílusára általában jellemző, hogy egy drámai helyzetet jelenít meg, s vibráló, erőteljes szavai nem hagyják nyugton a hallgatóságot, hanem arra kényszerítik őket, hogy ők is a dráma részesei legyenek.

3. Szemelvények Luther igehirdetői gondolataiból

A rejtőzködő Istenről

A reformáció előestéjén, 1516. december 21-én Szent Tamás napján Luther Isten művéről, az ő tetteiről beszél; már itt hirdeti, amit nem sokkal később a kereszt teológiája kapcsán a rejtőzködő Isten (*Deus absconditus*) titkáról mond: bár Isten lényege a könyörületesség, a béke és a jóság, mindezt mégis elrejti önmaga ellentétének látszatába, valódi, igazi munkáját a tőle, a természetétől idegen cselekedetbe. Ledönti az egónkat, azért, hogy valódi életünk legyen.

„Íme, ehhez az ő saját művéhez [*opus proprium*] pedig nem képes eljutni, hacsak nem veszi maga mellé segítségül az idegen művét [*opus alienum*], amely természetével ellenkező, amint

6 Meuser (4. jz.), 137.

7 Meuser (4. jz.), 138.

8 Meuser (4. jz.), 141.

9 Meuser (4. jz.), 141.

10 Idézi Meuser (4. jz.), 142.

Ézs 28,21 mondja: »Véghezviszi tettét, szokatlan tettét, elvégzi munkáját, rendkívüli munkáját. [«] A hozzá nem illő munka pedig az, hogy bűnösökké, igaztalanokká, hazugokká, ártalmasokká, ostobákká, gonoszokká tesz. Nem azért, hogy valóban ilyenekké tegyen, hanem mert az emberek göggyükben, noha ilyenek, annyira nem akarják ezt felismerni és elismerni, ezért Isten nagyobb vihart támaszt, sőt egyedül ezt a munkáját alkalmazza, hogy megmutassa: ők ilyenek, hogy azzá váljanak a saját szemükben, amik ők Isten szemében. Tehát mivel csak a nem igazakat tudja igazzá tenni, arra kényszerül, hogy a saját műve, a megigazítás előtt az idegen művet vigye végbe, és így bűnösökké tegyen. Így mondja: »Én adok halált s életet, összezúrok és gyógyítok.« [5Móz 32,39] Ennek a munkának pedig, ami Krisztus keresztje és a mi Ádámunk halála, igen heves ellenségei vannak, akik úgy vélik, hogy maguk igazak és bölcsek. Nem akarják ugyanis, hogy dolgaikat megvessék, ostobának és rossznak tartsák, azaz nem akarják az ő Ádámukat megölni, ezért nem jutnak el Isten saját művéhez, ami a megigazítás és Krisztus feltámadása. Isten idegen műve tehát Krisztus szenvedése és a benne való szenvedések, a régi ember keresztre feszítése és Ádám megölése. Isten saját műve pedig Krisztus feltámadása és a lélekben történő megigazítás, az új ember életre keltése.”¹¹

Saját szívünk sárkányairól

A vihart lecsendesítő Jézus kapcsán (Mt 8,23–27) 1517. február 1-jén, a vízkereszt ünnepe utáni 4. vasárnapon arról prédikált Luther, hogy a legnagyobb ellenségünk nem is a külvilágban pusztító, hanem a saját lelkünk mélyén tomboló vihar.

„Valóban a legnagyobb sárkány bennünk van. Csak vegyük figyelembe, hogy egyedül a szemünk mennyi vihart kavart fel, és mennyit a fülünk meg a nyelvünk. És amellet a mi simulékony lelkünk mennyi halott és undok dolgot kedvel. Mennyi ilyen apró és óriás szörny van, ezek a mi állandóan változó kívánságaink, aggodalmaink, gyűlöletünk, félelmek, remények, fájdalmak és hiábavaló élvezeteink. Ez az, ahol a sárkány belopózik, ez a test zsarnoksága, az érzéki vágy gyűjtőgatója, a törvény, ami tagjainkban van (Róm 7,23). És amikor ez a szörny tombol és dühög, ki van biztonságban, kinek van békessége?”¹²

Az idegen és a saját igazságról

Luther a hit általi megigazulás habakuki és páli tanításának hangsúlyozásával ismét Istenre, az egyedül cselekvőre mutat rá. Önmagunkban (bármilyen szépek, okosak, kegyesek vagyunk is) Isten előtt, aki maga az igazság, a szeretet és ezek tökéletes egysége, nem lehetünk igazak. Ezért igazságunk kettős igazság. Az egyik a(z) eleve romlott) természetünktől idegen igazság, tehát külső igazság, a Krisztus; a másik viszont a Krisztus-hitből fakadó benső igazság.

„Kétszeres a keresztények igazságossága, mint ahogy az emberek bűne is kétszeres.

Az egyik idegen és kívülről jövő. Ez az, amely által Krisztus igaz, és a hit által igazzá tesz, mint azt Pál 1Kor 1,30-ban mondja: »Őt tette nekünk Isten bölcsességgé, igazsággá, megszen-

11 Csoszánuszky M. ford. LVM 6. 49–50, 3. sz.

12 Keczkó P. ford. LVM 6. 55, 4. sz.

